

Editor: MIRCEA PETEAN

Descrierea CIP poate fi consultată pe site-ul
Bibliotecii Naționale a României

© Marlene Fărcaș

© Editura Limes, pentru prezenta versiune

Str. Castanilor 3

407280 Florești – Cluj

Tel./fax: 0264/544109; 0723/194022

Email: edituralimes2008@yahoo.com

www.edituralimes.ro

ISBN 978-606-799-164-2

Marlene Fărcaș

JURNALUL UNUI ONG-ist

LIMES
2017

*Dedicată celor ce, luați de vârtej, uitați de sine și de familie,
uită că viața are un sens mai profund decât banul.*

Cuprins

Minusculă introducere	7
1991 – Stropi de afecțiune peste umbre.....	9
1992 – O lume necunoscută.....	40
1993 – Geneza	66
1994 – Anotimpuri aglomerate.....	95
1995 – Un pion pe tabla de șah.....	138
1996 – Castelul Banffy din Luncani.....	196
1997 – „ADEVĂRUL” vs adevăr.....	235
1998 – Mobbing.....	265
1999 – Prețul neștiinței	286
2000-2001 – Viața nu se oprește contemplând dărmăturile.....	301

Minusculă introducere

Explozia descătușării nervoase produsă după încheierea celui de-al doilea război mondial s-a resimțit în familia noastră după vreo nouă luni, prin scâncetele mele de nou născut. Sexul și perpetuarea speciei, cam astea erau plăcerile rămase oamenilor după cinci ani de disperare, frică nebună, mizerie și lipsuri persistente, spaime declanșate de împușcături, violuri, neputință. Ca orice bebeluș, trebuia să fiu un strigăt de bucurie, dar, eram doar un ghemotoc de viață, un brotăcel îndrăzneț care plângea la ore permise și interzise, o pompă de murdărit scutece într-o vreme când pampersii încă nu apăruseră, o colecție de boli infantile – roadele dezastrului de după război. Surioara mea mă privea neîncrezătoare, comentând: „Cum să mă joc cu ghemotocul ăsta care nu știe nici să vorbească, nici să umble?”. O contram gălăgios, preschimbându-mă într-o sursă de năzbâtii, pozne, neghiobii. Ca orice părinte, ai mei se delectau cu tot ce le ofeream. M-au privit drăgăstos când mi-am luat atestatul de *homo sapiens*, evoluând din „patru labe” în poziția bipedă, m-au aplaudat când am trecut de la gângurit la vorbirea articulată, s-au desfătat la nunta mea fiindcă, ziceau ei, intram în rândul oamenilor serioși. Mi-au fost alături în succese, scut în suferințe sau eșecuri.

Și iată-mă ajunsă la maturitate, cu o licență în fizică, înregimentată într-o profesie pe care n-o iubeam, ci o acceptam de nevoie. Mi-am început cariera într-un institut de metrologie, un loc de muncă ales fără discernământ dintr-o listă de posturi afișate în vederea clasicei „repartiții a absolvenților”, fără să-mi fi fost prea clar ce însemna această meserie. O retribuție minusculă denumită salariu de stagiar, îmi puneia răbdarea la încercare. Legislația vremii nu permitea să ai două locuri de muncă în același timp. Lipsită de satisfacții, am evadat într-o serie de hobby-uri și m-am dedicat unor activități de conjunctură, care îmi istoveau creativitatea și îmi spulberau timpul liber. În loc să se dezvolte nestingherită, personalitatea mea s-a inhibat metodic. Cum de intrasem pe acel drum lipsit de perspective și promisiuni? Ce m-a împins spre el? Valurile vremii? Comoda delăsare? O educație fără drept la replică?...

Cert este că cineva sau ceva mi-a tăiat aripile avântului tineresc, mi-a dictat, persuasiv sau direct, ce e bine și ce nu, ce îmi este și ce nu îmi este permis. Adevăratele mele aspirații contau prea puțin. Credulitatea firii, întipărită pe față, mă condamna la o existență conformă unui tipar prestabilit. Trăiam într-o perioadă de trecere de la un sistem politic la altul. Mă adaptam involuntar unei mentalități potrivit căreia bătaia părintească substituia consilierea psihologică, inițiativa personală era înlăturată, literatura, muzica, artele în general erau strict supravegheate și filtrate de concepția oficială, iar creațiile culturale clasice erau reduse la tăcere. În aceste tipare am evoluat împreună cu generația mea spre „involuție”, având mintea curată și voința spălată. După ani buni de dictatură ceaușistă, devenisem una din creațiile epocii de tranziție de la socialism spre comunism: aparent protejată de vicisitudini, cuminte din cale afară, înhămată la jug, fără aspirații, fără determinare, fără glas, fără dorința de a fugi în străinătate, dar pregătită să „joc așa cum mi se cântă”. De ce m-a revoltat atunci, într-o zi a anului 1989, amenințarea șuierată a șefului meu că: „Ai să dansezi așa cum am să-ți cânt EU”? Poate pentru că individul era un afon? Ce-i drept, disonanțele m-au trezit. Trecusem deja de prima jumătate a vieții și simțeam că nu mai vreau să rătăcesc în umbră, că nu mă mai pot îndoi ca o trestie ori de câte ori mi se cântă din fluier. Era timpul să ies din letargie, să renunț la indiferență, să refuz monotonia zilelor lipsite de orice protest. Cuvintele lui Voltaire îmi sunau în minte ca un avertisment: „Qui n’a pas l’esprit de son âge/ De son âge a tout le malheur” („Cine nu are mintea vârstei sale, are toată nefericirea ei”). Cuvintele acestea m-au împins spre o realitate după care tânjeam inconștient.

1991 – Stropi de afecțiune peste umbre

„Găsește curajul de a fi tu însuși,
chiar dacă încă nu știi cine ești.”

Paolo Coelho

Capitolul 1

Realitatea mea a început în 1991, la un an și ceva după ceea ce s-a numit „revoluția din ‘89”. Pe la mijlocul lunii februarie, Radu, un prieten de familie, m-a întrebat dacă doream să lucrez, pentru o scurtă perioadă, ca translator pentru un austriac. Acesta urma să sosească în țară peste trei luni, în vederea unui proiect social desfășurat la Școala Ajutătoare din Gilău, aflată la 18 kilometri de Cluj. Am acceptat propunerea, deși mi-era greu să-mi imaginez exact despre ce era vorba. Noțiunea de școală ajutătoare nu era mediatizată, iar termenul ca atare nu-mi sugera nici un fel de amănunte. Nu am încercat să anticipez ceea ce va urma, dar îmi făceam scrupule dacă voi fi capabilă să traduc destul de fluent. Vorbeam germana în familie, însă nu aveam nicio experiență ca translator, nici nu eram antrenată să memorez fraze întregi. Întâlnirea cu austriacul a rămas fixată pe 15 mai, la ora 20:30, la școala respectivă. În cele trei luni care au urmat, nu am mai auzit nimic nici despre proiect, nici despre austriac. În seara stabilită, Radu a telefonat pe la ora șapte, întrebându-ne dacă suntem pregătiți și putem coborî în câteva minute la mașină. Am plecat toți trei, Radu, Sorin – soțul meu, și cu mine, spre acel loc tănuț în spatele desigurilor, cu iz de mister.

Pe drum, Radu ne-a rezumat istoria locului. Într-un castel ce aparținuse vreme de secole familiilor Esterhazy și Banffy, care după război găzduise administrația CAP-ului local, funcționa de câțiva ani o școală cu clasele I-VIII pentru copii handicapați, majoritatea venind din familii de țigani, mono- sau biparentale, mulți dintre ei fiind abandonați și lăsați în grija statului. Vreme de nouă luni pe an, ei beneficiau de casă, masă, de puțină îmbrăcăminte și un strop de învățătură. După absolvire,

erau înscrise automat la Școala Profesională Specială din Zalău, profilată pe meserii din construcții. Un tânăr austriac, deschis la minte și simpatic, cu numele Gerhard Spitzer, tocmai începea să coordoneze la Școala Ajutoare din Gilău un proiect constând în aducerea de „ajutoare” – dulciuri, îmbrăcăminte, materiale de construcții – și în lucrări de renovare.

Mi-a plăcut ce auzeam. Nu știam încă în ce vor consta lucrările de renovare, dar reparațiile și modernizările erau una din pasiunile mele, transformată de multă vreme în hobby. Poate că apetitul mi-l deschiseseră dărapănăturile rămase în anii de după război, în cartierul unde locuiam. Poate să fi jucat un rol cartierele de blocuri cenușii, cu interioare nefinisate, locuințe neprimitoare compuse din spații reci pe ai căror pereți se prelingea, în lunile mai reci, condensul. Urătenia construcțiilor a ajuns la apogeu în perioada dominată de dubla obsesie a dictatorului: înălțarea Casei Poporului în București și achitarea datoriilor financiare externe. Primul obiectiv acaparase materialele de construcții și cei mai buni meseriași din toată țara, ceea ce te obliga, la nevoie, să-ți faci singur reparațiile. Plata datoriilor a avut efecte mai cumplite; un export exagerat al majorității produselor, în special al celor alimentare, ne-a lăsat cu burțile goale, ghiftuindu-ne, în schimb, cu spaima izvorâtă dintr-o teroare parșivă, dusă la extrem, care-ți tăia respirația, îți anihila încrederea sau, în cel mai fericit caz, îți provoca doar alergii. Căutam refugiul în hobby-uri.

Asociația pe care o reprezenta și pentru care lucra Gerhard Spitzer se numea Internationaler Bauorden, pe scurt IBO. Se țesuse în jurul ei o minunată legendă: „În anii de după război, preotul olandez Werenfried van Straaten a vizitat o comunitate de refugiați de război din Germania. În ciuda frigului și a intemperiilor, pribegii trăiau în corturi. Preotul tocmai împărțea ultimele haine și alimente când s-a apropiat un băiețel, l-a tras de sutană și l-a rugat să-i dea și lui ceva. Pentru că nu mai avea bunuri materiale, a scos din buzunarul hainei o poză a madonei și i-a dat-o, spunându-i să o atârne deasupra patului pentru a-l ocroti. Privind nemulțumit spre preot, copilul a mărturisit că nu are pereți de care să atârne icoana. «Cum nu sunt pereți? Unde locuiești?» s-a auzit vocea mirată a preotului. Băiețelul l-a luat de mână și l-a condus spre un cort uriaș cu numeroși locatari. El și familia lui își aveau culcușul undeva în centrul cortului.” Profund impresionat de cele văzute, preotul van

Straaten și-a dat seama că micile ajutoare nu rezolvau situația acelor oameni. Trebuia făcut mai mult. Reîntors în Olanda a pledat pentru cauza refugiaților. Cu excepționala putere de convingere care i-a dus faima, a reușit să motiveze tineri și studenți să participe ca voluntari la construirea unor case pentru refugiați și expulzații din Germania. Preotul s-a implicat în colectarea de fonduri și materiale de construcție, iar în aprilie 1953 a organizat prima tabără de construcții în devastatul Nienberge de lângă Münster în Westfalia. În același an, alți 600 de voluntari din patru țări diferite au lucrat în șaptesprezece tabere de construcții din Germania. Bazele IBO-ului erau puse.

Furați de povești, am ajuns la Gilău. Curând, Radu a virat stânga, părăsind drumul principal. Deși situat pe o colină, castelul era ascuns vederii de un parc imens; frunzișul primăvăratc emană o mireasmă plăcută de prospețime. Arborii, cu rădăcini întortocheate ca ridurile pe o față scofălcită, fuseseră desigur martorii mai multor generații. Un izvor cu apă limpede și rece, pitit în desimea copacilor, creiona deliciul zilelor de vară. Spre șosea, parcul era mascat de un zid înalt de piatră, întrerupt doar de o poartă masivă din bare de fier, acoperite cu foi de tablă de un verde spălăcit. Alea de intrare străbătea, pe rând, parcul, un loc de parcare sărăcăcios, și se oprea în fața unei porți sculptate din stejar masiv, spălată și degradată de ploaie, care atârna tristă în niște balamale înnegrite, poartă ce străjuise, cândva maiestuoasă, curtea interioară a castelului medieval. În mijlocul curții se afla un părculeț acoperit cu iarbă, străpuns de alei diagonale și copaci la umbra cărora aveam să luăm masa în zilele însorite de vară. Am închis ochii și mi s-a părut că aud, ca în povești, tropot de cai și scârțâit de roți, că văd calești elegante cu vizitii care struneau caii în fața scării. Pentru o clipă am întrezărit conturul unor siluete distinse care au dispărut înainte de a pune piciorul pe pământ. A rămas doar castelul, o construcție impresionantă, cu etaj, cu ziduri de piatră groase de un metru și jumătate. În sălile de la etaj, ce depășeau cu mult patru metri în înălțime, puteai intra direct din galeria semiacoperită, întinsă de-a lungul pereților. Trei scări exterioare, din lemn de stejar, pornind din puncte diferite ale curții, permiteau accesul în galerie. Priveliștea, deschisă din orice punct al terasei spre curtea interioară, părea desprinsă dintr-un tablou romantic.

Locul arăta pustiu când am sosit acolo. Conduși de Radu, ne-am îndreptat spre direcțiune. Auzind pași, directoarea Ana Sas, o femeie de

vreo 45-50 de ani, încă frumoasă, dinamică, cu părul blond-cenușiu aranjat într-un coc ușor tapat, ne-a ieșit în întâmpinare. Zâmbind amabil, ni l-a prezentat pe Alexandru Maier, directorul adjunct, un bărbat cu vreo zece ani mai tânăr, cu ochi albaștri și limpezi, cu o expresie sinceră și prietenoasă, care te cucerea din start. Am schimbat câteva cuvinte de politețe, din care s-a încheiat rapid o atmosferă plăcută.

La opt și jumătate, am auzit huruitul unor mașini. Pe aleea principală urcau trei camioane acoperite cu prelate, fiecare cu câte una sau două remorci, însoțite, la mică distanță, de un automobil Volvo, model mai vechi. Din camioane au coborât pe rând vreo cinci-șase străini – șoferii și însoțitorii acestora –, iar din Volvo a ieșit austriacul care coordona proiectul. L-am scanat rapid. Era un bărbat de vreo 30-35 de ani, mai degrabă blond decât șaten, cu ochi luminoși și o barbă respectabilă, radiind de sănătate, îmbrăcat cu o salopetă de lucru nouă, dintr-un doc lucios de bună calitate, cu pantaloni albaștri, haină portocalie și paspoil asortat la culoarea pantalonilor. Ne-a salutat ușor indiferent, după care a spus: „Eu sunt Gerhard pentru toată lumea. Trebuie să terminăm înainte de miezul nopții cu descărcatul camioanelor, fiindcă nu am bani să plătesc staționarea lor pe teritoriul României. Unde sunt oamenii cu care descărcăm lucrurile?” Trei propoziții tranșante, un prim contact cu capitalismul la noi acasă!...

Directorul adjunct i-a șoptit ceva unui coleg, iar după trei minute au năvălit vreo 50 de copii, mai mari sau mai mici, jerpeliți toți, cu muci până la bărbie și mirosind îngrozitor a urină. M-am întrebat fulgerător în ce mă băgasem. A fost un gând fugar, pe care nu l-am dus mai departe, fiindcă trebuia să mă concentrez concomitent la munca mea de interpret și la organizare. Am tradus un schimb de replici scurte dintre Gerhard și adjunct, primul arătându-se sceptic față de eficiența copiilor, al doilea parând prietenos neîncrederea. Într-adevăr, copiii s-au organizat aproape singuri: nu era prima oară când primeau ajutoare, deci știau cam ce se așteaptă de la ei. Au făcut pe hamalii în adevăratul înțeles al cuvântului. Austriacul, cocoțat pe platforma camionului, scotea, una după alta, lăzi și cutii de carton, iar copiii și vreo doi dintre paznicii școlii le preluau și le duceau într-o magazie. Pofta și întinericul îi îndemnau să mai șterpelească pachetele cu dulciuri pe care le „rătăceau” în beznă. S-a lucrat rapid, fără pauze. Înainte de miezul nopții, toate cele trei camioane

au plecat spre graniță. Seara aceea mi-a dezvăluit o altă realitate, nebănuită până atunci.

Ne-am întors în Cluj obosiți și adânciți în gânduri. A doua zi dimineata la opt, eram deja la școală. Gerhard mi-a prezentat, pe scurt, programul de colaborare, lăsându-mi libertatea alegerii: să mă ocup doar de traduceri, iar în timpul liber să tricotez dacă îmi face plăcere, sau să găsesc alte moduri de a mă face utilă. Mi-am luat în serios rolul de translator, dar și de „om bun la toate”. Teoretic, programul meu era de 8 ore pe zi; în scurt timp a ajuns la 10-12 ore, iar după caz, în funcție de urgențe, avea să atingă și 14-16 ore. Dar nu-mi păsa, era un mod minunat de a-mi petrece concediul de odihnă. De când venise în școală, Gerhard dorea să cunoască angajații, mai ales pe cei de la firul ierbii, care găteau, spălau, curățau, reparau. I-am întâlnit, vizitând pe rând majoritatea atelierelor – spălătoria, călcătoria, croitoria profilată exclusiv pe reparații, atelierul mecanic cu anexele sale, bucătăria – și am stat de vorbă cu personalul. Oamenii lucrau fără tragere de inimă, cu ce aveau la îndemână, sculele fiind uzate, cele mai multe chiar într-o stare jalnică. Neglijența și neatenția le intraseră multora în obișnuință, devenind o a doua natură. Din vorbă în vorbă am aflat că cei mai mulți își doresc unelte noi, aparate electrice mai bune, instrumente mai performante. Cu ocazia primei deplasări la Viena, Gerhard le-a adus câteva cadouri: un fier de călcat, o minimă dotare pentru atelierul mecanic, cafetiere, reșouri. Nu mult timp după, am zărit o parte din ele zăcând aruncate într-un colț, defecte sau cu ștecherul smuls. Puțini înțelegeau că nu de utilaje ducem lipsă, ci de îndemânare și interes.

După vizitarea atelierelor pentru documentare la fața locului, ne-am împărțit atribuțiile. Eu am rămas în magazie să inventariez lucrurile aduse, iar Gerhard urma să croiască, să finiseze, să transporte și să monteze rafturile pentru magazie. Și-a luat un banc de lucru, flexul, circularul electric, ochelarii de protecție și s-a instalat în curte, lângă stiva de rafturi brute aduse din Austria. Înainte să dispară la treburile sale, mi-a spus să despachetez cutiile, să aranjez sculele pe domenii de specialitate și să înregistrez cantitățile. Rafturile erau dispuse până sus, în tavan, ultimele ajungând la peste 4 m înălțime. Urcam și coboram pe scările de aluminiu înalte, ușoare și perfect stabile. În timp ce le mutam dintr-o parte în alta fără efort, mă gândeam la scara mea de acasă, care, deși mult mai scundă, era de șase ori mai grea și avea un picior mai scurt decât

celelalte. Când lucram la înălțime, trebuia neapărat să fim doi – unul să-l poată prinde pe cel în pericol să cadă. Aici, în magazia de „importuri”, atingeam sculele ușor, aproape mângâindu-le. Lucram zâmbind. Satisfacția de acum estompa supărările celor cincizeci de ani de privațiuni. Nu știam să tencuiesc, dar mă delectam mânuind câte o mistrie inoxidabilă, ușoară și bine calibrată, atât de diferită de mistriile noastre din fier, grele de-ți rupeau încheietura mâinii și care rugineau după prima utilizare. Priveam cu jind la mașina de tăiat gresie și faianță, amintindu-mi cât de greu faianșasem baia de acasă, unde zgâriam placa de faianță cu un cui, iar când încercam să o rup, crăpa în toate direcțiile.

La fiecare 2-3 ore, Gerhard revenea în magazie cu un pretext oarecare. Mult mai târziu mi-a mărturisit că, de fapt, venea să mă controleze. De-a lungul anilor, termenul de „control” – detestat de români – va fi înlocuit cu cel de „monitorizare”. Avea altă sonoritate, dar conținutul era același. Din perspectiva mea, austriacul era oricând binevenit în magazie; profitam de prezența lui ca să-i cer unele explicații cu privire la denumirea sau funcționalitatea unor scule, majoritatea – dispozitive de măsurare a dimensiunilor și unghiurilor, accesorii pentru instalații sau testere pentru componente electrice. Gerhard explica cu plăcere, era una din calitățile sale, verificând întotdeauna dacă s-a înțeles. După trei zile de efort, magazia arăta ca o farmacie. Laudele sale, exprimate cu ostentație, m-au deranjat. Nu-mi trezeau încredere. Acasă crescusem fără încurajări, era ceva firesc să-ți faci treaba bine. La serviciu, șefii se purtau cu indiferență sau exprimau critici față de subalterni. Mă întrebam ce este de preferat: lauda, admonestarea, sau un echilibru stimulator. Preocupat de aspectele tehnice și de proiect adjunctul Alexandru Maier, pe scurt Sandu, venea și el zilnic în magazie. Comentam dotarea excepțională a magaziei noastre și sărăcia din atelierele școlii. Copleșiți de abundența de scule, puneam în balanță supraproducția și sărăcia. Ambele păreau situații extreme, neadecvate unei evoluții firești. Ne întrebam dacă există o cale de mijloc, și cum s-ar dezvolta tinerii în această situație. I-am povestit experiența trăită în familia mea, unde părinții ne formaseră nouă, copiilor, un adevărat cult pentru meșterit. Tata ne învățase să modelăm chei prin pilire. Lucram singure, nesupravegheate. La vârsta respectivă – aveam cam 8 anișori – nu pilitul ci strânsul cheilor în menghină era mai greu. Tata ne verifica după terminare. Dacă nu putea descuia ușa cu exemplarele noastre,

trebuia să o luăm de la capăt. La zece ani reparam și înlocuim siguranțele electrice, lucrând sub tensiune, ca să ne dezvoltăm atenția. Ai mei ne inoculasera ideea „ajută-te singur, înainte de a apela la alții”. La paisprezece ani, învățam amândouă croitoria, în mod autodidact. Neavând bani pentru rochițe, tata s-a oferit să ne plătească țesăturile, cu condiția ca noi să le coasem singure. Aveam acasă o foarfecă și o mașină de cusut, ambele marca Singer. Atât ne-a fost suficient. Mă visam deja croitoreasă, dar peste câțiva ani m-a cuprins febra construcțiilor. Am faianțat și am placat baia cu gresie, refăcând proasta lucrare a unor meseriași. După decesul părinților mei, am trecut la un nou hobby – tâmplăria. Împreună cu soțul ne-am confecționat întregul mobilier din dormitor. Dintre piesele realizate face parte un dulap imens, cu 14 uși glisante, dispuse pe două nivele. Pentru culisarea ușilor – care funcționează încă perfect după 35 de ani – am folosit rulmenți uzați de aspirator, procurați de la atelierele de reparații. Mereu am recurs la improvizații. Acum, în episodul Gilău, în mintea mea încolțeau alte gânduri: să învăț meserie ca sa-mi tencuiesc pivnița de acasă.

Am făcut într-adevăr, multe lucruri în viață, dar niciodată n-am trecut de stadiul de amator. Acum, comparăm capacitatea de înțelegere și nivelul meu de pregătire cu cele ale lui Gerhard. Diferența era considerabilă atât în specialitatea sa în construcții cât și în munca cu copiii. Mă întrebam dacă și în cât timp ar fi posibilă recuperarea decalajului. Mi-l imaginam alături de instalatorii români din anii '90, el sigur pe sine și pe cunoștințele sale, ai noștri fușerindu-și treaba ca să termine cât mai iute. Nu mă simțeam complexată, ca alte cadre didactice din școala de la Gilău, dar eram impresionată de profesionalismul său, manifestat în tot ce făcea. Avea o sumedenie de cunoștințe în varii domenii tehnice – instalații electrice, instalații sanitare, lucrări de zidărie, montare gresie și faianță etc., dar stăpânea la perfecție și ortografia germană, ceea ce era un lucru surprinzător pentru un absolvent de școală profesională. Doar la improvizații era mai puțin talentat decât noi, românii. Pentru ai noștri, un briceag modest, cu o singură lamă, și aceea ruginită uneori, putea înlocui, la nevoie, orice: șurubelnița, fierăstrăul, cutter-ul, zwick-ul, cleștele pentru cabluri electrice, deschizătorul de conserve sau de bere, unghiera și alte scule. Inepuizabilul briceag decupa, ascutea, modela, repara...